

Utbildningsutskottets betänkande

1977/78: 4

med anledning av motioner om skolstart m. m.

Motionerna

1976/77: 760 av Lars Ahlmark (m) och Birgitta Rydle (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om utredning av förutsättningarna för en sänkt skolpliktsålder och flexibel intagning till grundskolans årskurs 1,

1976/77: 789 av Ingrid Sundberg m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen antar följande såsom bilaga till motionen fogade förslag till Lag om ändring i skollagen (1962: 319):

Nuvarande lydelse

Motionärernas förslag

30 §

För barn, som är bosatt i riket, gäller skolplikt.

Skolplikt inträder *med början av höstterminen* det kalenderår, då barnet fyller sju år, och upphör, om den ej fullgjorts dessförrinnan, med utgången av vårterminen det kalenderår, då barnet fyller sexton år.

Skolplikt inträder *vårterminen eller höstterminen* det kalenderår, då barnet fyller sju år, och upphör, om den ej fullgjorts dessförrinnan, med utgången av vårterminen det kalenderår, då barnet fyller sexton år.

För barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan upphör dock skolplikten senast vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller sjutton år.

32 §

Barn, som ej uppnått skolpliktsåldern men som finnes ha för skolgång erforderlig mognad, må tillåtas att börja skolgång i grundskolan *höstterminen* det kalenderår, då barnet fyller sex år.

Barn, som ej uppnått skolpliktsåldern men som finnes ha för skolgång erforderlig mognad, må tillåtas att börja skolgång i grundskolan *vårterminen eller höstterminen* det kalenderår, då barnet fyller sex år.

Har skolpliktigt barn ej nått den mognad som fordras för att delta i undervisningen i grundskolan, må dess skolgång med föräldrarnas medgivande uppskjutas ett år.

Om intagning *i vissa fall vartannat år* av elever i grundskolan gäller vad regeringen därom förordnar.

Om intagning *varje år samt i vissa fall varje halvår eller vartannat år* av elever i grundskolan gäller vad regeringen därom förordnar.

2. att riksdagen till regeringen uttalar att skolöverstyrelsen bör ta initiativ till ett praktiskt utvecklingsarbete i skolväsendet i vad gäller

grundskoleintagning varje termin och en grundskoleundervisning utan strikta årskursgränser,

3. att riksdagen till regeringen uttalar att skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att utarbeta anvisningar för syskonklasser på grundskolans låg- och mellanstadier (s/S-klasser) för att dels grundskoleintagning varje termin, dels låg- och mellanstadieundervisning utan strikta årskursgränser skall bli möjlig,

4. att riksdagen till regeringen uttalar att skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att vidareutveckla nuvarande organisation för årskurslös högstadieundervisning.

Utskottet

I Sverige inträder skolplikt med början av höstterminen det kalenderår då barnet fyller sju år. I motionen 1976/77: 760 anförs att barnen börjar skolan vid en lägre ålder i många andra länder. Genom en sänkning av skolpliktsåldern i vårt land skulle det bli möjligt att ta till vara barns vilja och förmåga till inlärnin g under en mycket receptiv del av deras liv. Barns utveckling påverkas numera av bl. a. television och radio och allmänt sett rikare kontakter människor emellan. Härigenom har, menar motionärerna, barnens allmänorientering ökat och därmed också deras beredskap för en tidigare skolstart. Med bl. a. denna motivering yrkas att man genom försöksverksamhet och utredningsarbete prövar frågan om en *sänkning av skolpliktsåldern till sex år*. En sänkt skolpliktsålder skulle som värdefull bieffekt enligt motionärerna få dels att förskolans resurser blir tillgängliga för en ny årsklass förskolebarn, dels att högstadiets elever ett år tidigare än för närvarande övergår från grundskolan till studier som de själva valt eller till förvärvslivet. Vissa problem på högstadiet som hänger samman med elevernas tilltagande skolleda i femton- och sextonårsåldern skulle därmed minska.

Den ettåriga allmänna förskolan för sexåringar omfattar minst 15 timmar per vecka och totalt 525 timmar om året. Inom socialstyrelsen pågår för närvarande arbete med att utge "Arbetsplan för förskolan". Arbetsplanen ges ut i en serie som omfattar en introduktionsdel samt ett antal metod- och temadelar. Verksamheten i förskolan skall enligt arbetsplanen präglas av ett dialogpedagogiskt arbetssätt.

Ett antal försök till samverkan mellan förskola och grundskola pågår för närvarande. Den erforderliga omfattningen av denna samverkan är — liksom för övrigt utformningen — till viss del beroende av yttre faktorer, t. ex. förskolans geografiska och lokala placering i förhållande till lågstadiet. Utskottet har redan tidigare kunnat notera att vissa kommuner eftersträvar lokalmässig samordning för att främja en samverkan mellan förskola och lågstadium (jfr UbU 1974: 11 s. 3—5).

Höstterminen 1977 har en försöksverksamhet med integrering av

förskola och lågstadium startats i Öckerö kommun: Försöksverksamheten innebär att barn i åldrarna fem till nio år deltar tillsammans i en verksamhet som omfattar inslag från både förskola och skola. Årskurser markeras ej i verksamheten och barnens levnadsålder utgör ingen permanent grupperingsgrund. Verksamheten leds av dels förskollärare, dels lågstadielärare och arbetsenheten beräknas fullt utbyggd omfatta 45 barn. Målet är att finna vägar för en årskurslös verksamhet och att söka sammanlänka förskolans och skolans arbetssätt och verksamhetsinnehåll.

Från en på så sätt integrerad för- och grundskola är steget inte långt till en skolstart vid ungefär sex års ålder. Resultatet av nämnda och annan liknande försöksverksamhet bör enligt utskottets mening avvaktas innan ställning tas till frågan om en utredning av förutsättningarna för att sänka skolpliktsåldern till sex år. Även om skolstarten internationellt sett är sen i Sverige är utskottet således inte, med hänvisning till pågående samverkanförsök på förskolans och skolans område, berett att tillstyrka motionen 1976/77: 760 i denna del.

I motionen 1976/77: 789 föreslås en komplettering av skollagen, så att ett barn kan bli skolpliktigt även med början av vårterminen det kalenderår det fyller sju år. Skolpliktsåldern kommer därmed att inträda det kalenderår då barnet fyller sju år. Motionärernas förslag innebär ökad flexibilitet i vad gäller sjuåringars skolstart på så sätt att barn, för vilka detta passar, kan få börja skolan en termin tidigare än för närvarande utan särskilda undersökningar och utan att utgöra undantag från vad som anses normalt. Den *intagning till grundskolan varje termin* som föreslås i motionen, förutsätts bli kombinerad med möjlighet till intagning till högstadiet också under vårterminen. Frågan om försöksverksamhet med intagning till grundskolan varje termin behandlas också i motionen 1976/77: 760.

Frågan om ändring av skolstarten från nuvarande en till två gånger per år togs upp år 1976 i motionen 1975/76: 272. I sitt yttrande över motionen avstyrkte utskottet en utredning i ärendet med erinran om de organisatoriska och ekonomiska konsekvenserna för skolväsendet (UbU 1975/76: 30).

Riksförbundet Hem och skola har våren 1977 hos regeringen hemställt om en utredning om terminsvis intagning till grundskolan. Skolstyrelsen i Norrköpings kommun har den 24 augusti 1977 tillskrivit regeringen beträffande tillsättande av en utredningsgrupp för försöksverksamhet med delad intagning till grundskolans årskurs 1.

Enligt propositionen 1973: 136 om förskoleverksamhetens uppbyggnad och organisation (s. 77) bör förskolan när barnen går över från förskolan till lågstadiet kunna ge upplysningar om var barnet befinner sig t. ex. beträffande språklig utveckling och övriga ämnen som behandlats.

och vilka erfarenheter barnen fått på olika områden (SoU 1973: 30, rskr 1973: 372).

Om skolplikt stadgas i 30 § skollagen följande: "Skolplikt inträder med början av höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år." Om skolstarten sägs i 32 § skollagen bl. a.: "Barn som ej uppnått skolpliktsåldern men som finnes ha för skolgång erforderlig mognad, må tillåtas att börja sin skolgång i grundskolan höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år."

Oavsett bestämmelsen om skolpliktens inträde utgör föreskrifterna i skollagen inte hinder för att barn tas in till årskurs 1 med början av vårterminen det kalenderår de fyller sju år, om förutsättningar finns för kommun att anordna sådan intagning och om berörda föräldrar har önskemål om intagning vid denna tidpunkt (jfr bedömningen av föräldrars uppfattning om barnens behov vid uppskov med skolstart, prop. 1975/76: 39 s. 231). Kravet på läkarundersökning m. m. av barnen enligt 2 kap. 10 § skolförordningen gäller dock i detta fall eftersom nuvarande regelsystem för skolstart bygger på principen om höstterminsintagning. Undantag från skolförordningens bestämmelser om läkarundersökning m. m. bör vid eventuell försöksverksamhet med vårterminsintagning kunna medges av regeringen. Förutsättningarna att följa skolarbetet torde i princip vara desamma för det barn som börjar skolan den vårtermin under vilken det fyller sju år som för det barn som börjar skolan den hösttermin under vilken det fyller sju år.

Intagning i gymnasieskolan även till vårterminen förekommer inom vissa grundskoleanknutna studievägar om 1—4 terminer, bl. a. vårdlinjen. Det fanns i gymnasieskolan enligt uppgift från SÖ ca 3 200 intagningsplatser av detta slag för vårterminen 1977. Utredningen (U 1976: 10) om den gymnasiala utbildningen skall enligt sina direktiv pröva frågan om kontinuerlig intagning till gymnasieskolan.

Terminsvis intagning till grundskolan kan ge barn ytterligare två möjligheter att välja den mest gynnsamma tidpunkten för skolstart, nämligen dels vårterminen det år barnet fyller sju år, dels vårterminen efter nämnda år. Med hänvisning till de initiativ som Riksförbundet Hem och skola och skolstyrelsen i Norrköping tagit hos regeringen till en utredning om försöksverksamhet med grundskoleintagning varje termin anser utskottet att motionen 1976/77: 760 i denna del och motionen 1976/77: 789 yrkandena 2 och 3 i motsvarande del inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Med erinran om nämnda utredningsinitiativ föreslås att inte heller förslaget i motionen 1976/77: 789 yrkandet 1 om ändring av skollagen föranleder någon riksdagens åtgärd.

Även frågor som gäller arbetsformerna i grundskolan behandlas i motionen 1976/77: 789.

Enligt ifrågavarande motion skulle grundskoleundervisning utan strik-

ta årskursgränser innebära ökade möjligheter för skolan att ta hänsyn till barns individuella utveckling under en flerårsperiod. Motionärerna föreslår att initiativ tas till *undervisning i s. k. syskonklasser*, i första hand på låg- och mellanstadierna. I sådana klasser får barnen vara tillsammans med jämnåriga samtidigt som de har möjlighet att uppleva relationer med såväl yngre som äldre kamrater. Motionärerna erinrar om Pedagogiska rapporter (1976: 55 och 56) från universitetet och lärarhögskolan i Umeå, enligt vilka barn i b/B-klasser bättre än barn i vanliga klasser lär sig både att arbeta självständigt och att ta hand om varandra. Den utbildningsresurs som de äldre eleverna utgör, säger motionärerna, kan i en syskonklass utnyttjas och de nybörjare som årligen tillförs syskonklassen kommer till en redan etablerad grupp där de kan hjälpas till rätta på ett sätt som knappast är möjligt när en lärare ensam skall ta hand om 20—25 nybörjare.

I propositionen 1975/76: 39 om skolans inre arbete m. m. (s. 235) anføres bl. a. följande: "Med hänsyn till elevernas personlighetsutveckling är det en fördel om skolan kan ordna så att elever i olika åldrar får tillfälle att arbeta och vara tillsammans. I en grupp sammansatt av elever i olika åldrar och med individuella skillnader kan man få ökade sociala och känslomässiga relationer mellan eleverna. I de fall det är organisatoriskt möjligt bör elever ur olika årskurser kunna ingå i samma arbetsenheter." Utbildningsutskottet anslöt sig här till och konstaterade att en sådan vertikal arbetsenhet kan utvecklas till ett årskurslöst stadium (UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367). Vidare gjorde utskottet i nämnda betänkande ett uttalande om klassers och undervisningsgruppers storlek (s. 48).

Riksdagens beslut med anledning av nyssnämnda proposition innebär bl. a. ett nytt statsbidragssystem enligt vilket skilda arbetsformer i grundskolan kan prövas. Exempelvis kan arbetsenhet med elever från årskurserna 1, 2 och 3 bildas, där klasslärare tillsammans med speciallärare arbetar tillsammans och där varje klasslärare blir föreståndare för en klass med elever från alla tre årskurserna (stadieklass). Motsvarande anordning kan göras på mellanstadiet. Enligt riktlinjerna för den pågående läroplansöversynen inom skolöverstyrelsen (SÖ) skall läroplanens huvudmoment för ämnen och ämnesgrupper göras gemensamma för samtliga stadier, vilket bör leda till en utjämning av årskurs- och stadiegränser. I de diskussioner som vid läroplansöversynen förs beträffande grundskolans timplaner har man enligt vad utskottet erfarit hittills arbetat med en timfördelning på stadierna, ej på årskurs. En sådan timfördelning torde inte bara underlätta utan också främja en verksamhet med stadielära på grundskolans låg- respektive mellanstadium. Lärarnas arbete med individualiserad undervisning avser i stadielära självfallet såväl lärostoff som metod. Med hänvisning till vad som anförts om statsbidragssystem efter den 1 juli 1978 och om stadielära anser utskottet

att motionen 1976/77: 789 yrkandena 2 och 3 i vad de avser syskonklass på låg- och mellanstadierna inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Projektet Processanalyser av årskurslös högstadieundervisning startade läsåret 1972/73 och har inneburit en omläggning till årskurslös högstadieundervisning vid skolor i Stöllet, Ramsjö, Hallen, Solberg och Tärnaby. Arbetsenheterna omfattar 50—75 elever. Undervisningen är studieplanerad och innebär en stark individualisering speciellt i orienteringsämnena och svenska men även i matematik och språk. Den pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala leder och utvärderar projektet, som finansieras av SÖ. De preliminära resultaten av försöket uppges vara positiva. Under förutsättning att de resultat som slutligt redovisas under innevarande läsår är tillfredsställande kommer enligt vad utskottet erfarit ett nytt projekt, Tillämpning av årskurslös undervisning på grundskolans högstadium, att starta år 1978. Då formerna för den årskurslösa högstadieundervisningen alltså kan förutsättas bli föremål för ytterligare utvecklingsarbete under den närmaste tiden i ett antal kommuner med intresse för sådan undervisning, föreslår utskottet att motionen 1976/77: 789 yrkandet 4 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Aberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande sänkning av skolpliktsåldern till sex år avslår motionen 1976/77: 760 i denna del,
2. att riksdagen beträffande intagning till grundskolan varje termin avslår motionen 1976/77: 760 i denna del och motionen 1976/77: 789 yrkandet 1 samt yrkandena 2 och 3 i denna del,
3. att riksdagen beträffande initiativ till syskonklass på låg- och mellanstadierna avslår motionen 1976/77: 789 yrkandena 2 och 3 i denna del,
4. att riksdagen beträffande initiativ till årskurslös högstadieundervisning avslår motionen 1976/77: 789 yrkandet 4.

Stockholm den 8 november 1977

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Claes Elmstedt (c), Hans Jönsson (s), Sven Johansson (c), Lars Gustafsson (s), Gösta Karlsson (c), Lena Hjelm-Wallén (s), Per-Olof Strindberg (m), Roland Sundgren (s), Christina Rogestam (c), Helge Hagberg (s), Jörgen Ullenhag (fp), Hans Nyhage (m), Margit Sandéhn (s) och Esse Petersson (fp).